

<http://dx.doi.org/10.16926/p.2019.28.27>

Kamila PYTOWSKA

Uniwersytet Jana Kochanowskiego

[rec.] Danute Ramonaite-Mukiene, *The Path of Polonaises. The Inimitable Life of Mykolas Kleopas Oginskis*, The Regional Cultural Initiatives Center, Vilnius 2015, ss. 173

Wydana nakładem Centrum Regionalnych Inicjatyw Kulturalnych w Wilnie, w roku 2015, pozycja Danute Ramonaite-Mukiene pt.: *Ścieżka polonezów. Niepowtarzalne życie Michała Kleofasa Ogińskiego* jest publikacją pomyślaną jako całościowe ujęcie życia, twórczości, kontekstu rodzinnego, społecznego i politycznego tej nietuzinkowej postaci. Książka jest sponsorowana przez Ministra Kultury Republiki Litewskiej oraz Academic Samogitian Youth Corporation „Samogitia”. Opracowanie sytuuje się w nurcie biografistyki, która fascynuje ludzkość od zawsze, a obecnie zdaje się przeżywać swój renesans. W księgarniach półki o tematyce biografistycznej równie szybko się zapełniają nowymi pozycjami, jak są opróżniane przez spragnionych czytelników. Czy oznacza to, że wszystkie pojawiające się biografie są tak samo wartościowe, godne polecenia i przeczytania? Z pewnością nie, ze smutkiem należy stwierdzić, że wiele z nich nie powinno nigdy ujrzeć światła dziennego, a jednak są i znajdują swych odbiorców. Czy to znaczy, że autorzy kiepscy, czy czytelnik niewybredny? Ani jedno, ani drugie. Po prostu każda książka znajdzie swego odbiorcę. I tu wielkie pole do popisu, a zarazem olbrzymie zadanie dla biografów, którzy tym obszarem nauki zajmują się na co dzień. Przedstawiona przez autorkę biografia Michała Kleofasa Ogińskiego zdaje się tym cenniejsza, iż poprzez życie wybitnej jednostki ukazując epokę, w której ona żyła, lub też inaczej, pokazuje portret człowieka na tle tej właśnie epoki. Co więcej, wybrana przez autorkę postać ma na tę epokę niebagatelny wpływ. Nie będzie nadużyciem sformułowanie, że ten właśnie bohater kreował świat wokół siebie, wyznaczał trendy, wpływał na przebieg historii.

Zanim jednak skoncentrujemy się na omawianej pozycji, warto przyrzeć się innym, znanym i ogólnodostępnym opracowaniom dotyczącym M.K. Ogińskiego. Nie dziwi bowiem fakt, że tak wybitna osoba doczekała się nie jednej, lecz wielu interpretacji swego życiorysu. Warto zacząć od publikacji wydanej w tym samym roku, co omawiana pozycja, tj. 2015, w Mińsku, pt.: *Michał Kleofas Ogiński. Polityk. Dyplomata. Minister*¹, autorstwa Ramunė Šmigelskytė-Stukienė. Autorka będąca doktorem, kierownikiem Departamentu Historii Wielkiego Księstwa Litewskiego w Instytucie Historii Litwy w Wilnie, przeprowadziła dogłębne studium działalności politycznej Ogińskiego, oparte na imponujących źródłach archiwalnych, i takich samych źródłach drukowanych i wydawnictwach źródłowych. W tym samym roku wydana została także w Brześciu przez Leanid Mihajlavič Nescârčuk: *Michał Kleofas Ogiński: Litwin, Patriota, Twórca*², która ukazuje życie bohatera w wymienionych w tytule, trzech perspektywach. Kolejny ważny utwór to *Michał Kleofas Ogiński*³ Igora Belży, będący całościowym ujęciem życia Ogińskiego z nachyleniem ku jego muzycznej działalności i twórczości. Następnym istotnym utworem traktującym o losach naszego bohatera jest pozycja Andrzeja Załuskiego z 2003 roku pt.: *Michał Kleofas Ogiński. Życie, działalność i twórczość*⁴, w której autor przedstawia losy Ogińskiego, ale także zadaje niewygodne pytania historykom i podejmuje z nimi merytoryczną polemikę, chociażby na temat faktycznego autorstwa *Mazurka Dąbrowskiego*. Podejmuje także trud wyjaśnienia zawiłych wątków biografii interesującej nas postaci. Ten sam autor, zanim napisał kompletną biografię Ogińskiego, trzy lata wcześniej popęlił niewielką publikację pt.: *Dwie zagadki. Epizody w życiu Michała Kleofasa Ogińskiego*⁵. Michał Kleofas Ogiński jest ponadto tematem wielu artykułów, rozdziałów w monografiach i innych tekstów o charakterze naukowym bądź popularnonaukowym.

Danute Ramonaite-Mukiene podzieliła swoją książkę na 21 części. Pierwszą z nich: *Michał Kleofas Ogiński „Przykazania dla syna...”* zaczyna od zacytowania listu M.K. Ogińskiego *Przykazania dla mojego syna*, który jest przechowywany w Historycznym Archiwum Państwowym Litwy, przetłumaczonego z języka francuskiego na angielski przez Kestutis Urbaitis.

Mężczyzna z duchem europejskim i oświeceniowym to następna część, prezentująca w krótkim biogramie postać naszego bohatera. Zawiera też ważną informację, z której dowiadujemy się o celu powstania omawianej pozycji. Autorka pisze, iż:

¹ Р. Шмигельскіте-Стукене, *Міхал Клеафас Агінскі. Палітык. Дыпламат. Міністр*, Мінск 2015.

² Л. Несцярчук, *Міхал Клеафас Агінскі: Літвін, Патрыёт, Творца*, Brześć 2015.

³ I. Belza, *Michał Kleofas Ogiński*, Warszawa 1967.

⁴ A. Załuski, *Michał Kleofas Ogiński. Życie, działalność i twórczość*, Londyn 2003.

⁵ Tenże, *Dwie zagadki. Epizody w życiu Michała Kleofasa Ogińskiego*, Caldra House, [b.m.w.] 2000.

Ta książka ma na celu poszerzenie i uściślenie informacji o życiu M.K. Ogińskiego i jego pracy, które zostały przedstawione w książce *Trasa polonazów* wydanej w roku 2007. Od czasu wydania ostatniej książki badania naukowe ujawniły wiele nowych faktów z życia M.K. Ogińskiego i jego rodziny. Książka jest dedykowana tym, którzy zaczynają badać Michała Kleofasę⁶.

Autorka podkreśla, że:

Znajdziecie tu wiele cytatów z już opublikowanych wydań i jeszcze niepublikowanego rękopisu M.K. Ogińskiego *Moje wspomnienia z dzieciństwa do roku 1788*, którego kopia jest przechowywana w Państwowym Archiwum Moskwy. Głównym celem tej książki jest aktualizacja już opublikowanych informacji i ujawnienie w redakcji czasopisma „Ziemia Żmudzka” nowo odkrytych faktów na temat Michała Kleofasy Ogińskiego⁷.

W części zatytułowanej *Era Michała Kleofasy Ogińskiego: Sytuacja polityczna i upadek polsko-litewskiej wspólnoty* autorka przedstawia kontekst historyczno-polityczny, w jakim przyszło M.K. Ogińskiemu wzrastać i zmierzyć się z rzeczywistością. W każdej biografii, bez względu na profesję bohatera, kontekst historyczny, polityczny i społeczny jest niezwykle ważny do rekonstrukcji życia – z jednej strony – oraz do zrozumienia pewnych decyzji, wyborów, postaw i zachowań – z drugiej.

Kolejną część, omawiającą rodziców, D. Ramonaite-Mukiene dzieli na dwie partie. Pierwszą poświęca matce Ogińskiego – Pauli Szembek, trzykrotnie zamężnej i, jak sam Ogiński pisze, „najpiękniejszej polskiej damie, której zachowanie było nieskazitelne i mogła być najlepszym przykładem posłusznej żony i najodpowiedniejszej matki”⁸. Druga część skupia się wokół osoby ojca – Andriusa Bobola Joachimasa Juozapatas Adomasa Ogińskiego.

Dużą część rozdziału opisującego dzieciństwo i młodość Michała Kleofasę stanowi cytat z manuskryptu autorstwa naszego bohatera pt.: *Moje wspomnienia z dzieciństwa do roku 1788*. Autorka oddaje niejako głos swojej postaci, by ta sama o sobie opowiedziała.

Figura polityczna to fragment opisujący M.K. Ogińskiego jako wielkiego działacza politycznego, który na tej właśnie drodze odnalazł samego siebie i uczynił politykę swoim powołaniem życiowym. D. Ramonaite-Mukiene przywołuje obszernie fragmenty książki pra-pra-pra wnuka Ogińskiego, Andrzeja Załuskiego, pt.: *Michał Kleofas Ogiński. Życie, działalność i twórczość*. Opiera się także na ważnym dziele z tej tematyki, jakim jest praca dr Ramunė Šmigelskytė-Stukienė pt.: *Michał Kleofas Ogiński. Polityk. Dyplomata. Minister*.

W Powstaniu Kościuszkowskim – to rozdział, w którym Autorka opisuje losy Ogińskiego po przyłączeniu się do insurekcji kościuszkowskiej i wejściu w skład Rady Najwyższej Litewskiej. Mimo iż nie wierzył w sukces powstania, zdecyd-

⁶ D. Ramonaite-Mukiene, *The Path of Polonaises. The Inimitable Life of Mykolas Kleopas Oginskis*, Vilnius 2015, s. 12.

⁷ Tamże.

⁸ Tamże, s. 23.

wał się pozostać w ojczyźnie i dzielić trudy ze swoim ludem. Brał czynny udział w walkach, dowodząc własnym oddziałem strzelców.

Kolejna część skupia się na planach Michała Kleofasa Ogińskiego, dotyczących odnowienia Wielkiego Księstwa Litewskiego. Plany te kielkowały podczas pobytu na wygnaniu, które było konsekwencją upadku powstania kościuszkowskiego. A ostatecznych ram nabrały po powrocie do Zalesia. Niestety, opóźnienia z ich wprowadzeniem sprawiły, że sytuacja polityczna uległa zmianie i plany straciły na aktualności – stały się nieistotne.

W Zalesiu – to fragment, który przedstawia życie naszego bohatera po powrocie z wygnania i wyłączeniu się z życia publicznego.

Kompozytor to bodajże najobszerniejszy fragment, który rozpoczyna się słowami samego zainteresowanego: „Gdyby nie tragiczne losy mojej ojczyzny i mojego narodu, stałbym się kompozytorem...”. Przedstawia tę wybitną jednostkę w innym świetle – już nie polityka, którego misją jest służba ojczyźnie, lecz geniusza muzycznego. Te dwie natury, polityczna i artystyczna, walczyły w nim przez całe życie. D. Ramonaite-Mukiene przytacza tutaj obszerne cytaty ze wspomnień samego Ogińskiego oraz artykułu Sviese Cepliauskaite pt.: *M.K. Ogiński i jego polonezy. Między klasyką a romantyzmem*, jak i fragment książki F. Liszta o Chopinie, gdzie kompozytor opisuje polonezy naszego bohatera. Autorka wspomina ponadto prace A. Załuskiego *Michał Kleofas Ogiński: życie i praca* oraz *Gen Ogińskiego*, a także Laima Kiauleikyte i muzykologa Viktorasa Gerulaitisa.

Rozdział zatytułowany *Spuścizna pisarska* Autorka zaczyna już prawie tradycyjnie od cytatu wspomnianego już niejednokrotnie wcześniej Andrzeja Załuskiego. Następnie kolejno opisuje pamiętniki Ogińskiego, przykazania dla syna oraz inne dzieła literackie. Osobny podrozdział poświęca książkom i artykułom o naszym bohaterze i, o dziwo, oprócz książki Ramunė Šmigelskytė-Stukienė autorka nie wymienia żadnej z przywołanych tu, w drugim akapicie, prac.

Muzyczne publikacje to króciutki, zaledwie jednostronicowy tekst, będący wyszczególnieniem publikacji pism muzycznych Ogińskiego i prac poświęconych jego pracy twórczej.

Kolejne cztery rozdziały skupiają swoją uwagę wokół rodziny Mikołaja Kleofasa Ogińskiego. Nasz bohater był dwukrotnie żonaty, po raz pierwszy z Izabelą Lasocką i drugi raz z Marią de Neri-Nagutskiene. Doczekał się sześciorga potomstwa. Dwaj synowie z małżeństwa z Izabelą Lasocką – Tadeusz Antoni Ogiński oraz Franciszek Ksawery Ogiński odziedziczyli talent muzyczny po ojcu i zajęli się muzyką. Obaj byli pianistami i kompozytorami o sławie europejskiej. Niezwykle cenieni byli w Warszawie. Również córki z drugiego małżeństwa, Amelia Ogińska-Załuska i Ema Ogińska-Brzostowska-Wysocka, odziedziczyły talent po ojcu. Najmłodszej z córek, Idzie Ogińskiej-Kublickiej-Piottuch, Autorka poświęca niewiele uwagi i podkreśla jedynie jej niezwykłą włoską urodę. Jedyń syn Ogińskiego z małżeństwa z drugą żoną, Marią Negri – Ireneusz Kleofas Ogiński – to znany działacz społeczny i gospodarczy. Autorka nieco uwagi

poświęca także wnukom Michała Kleofasa Ogińskiego – książętom Retawy i Płungian – Bogdanowi Michałowi Ogińskiemu i Michałowi Mikołajowi Ogińskiemu i jego żonie Marii Teresie Kaspara-Skurzewskiej Ogińskiej. Ta ostatnia zasłynęła, podobnie jak Ida Ogińska, z nadzwyczajnej urody, ale też szczególnej moralności i pobożności oraz kapryśnego charakteru. Według Autorki na uwagę zasłużyła sobie także siostra Michała Kleofasa Ogińskiego – Józefa Zofia Ogińska. Choć rozdział zatytułowany jest jej nazwiskiem i imieniem, bohaterce poświęca zaledwie kilka zdawkowych akapitów, pozostała część koncentruje się wokół syna wspomnianej – Gabriela Józefa Ogińskiego, jednego z najsłynniejszych polityków i osób publicznych Wielkiego Księstwa Litewskiego drugiej połowy XVIII wieku. Opracowując rozdziały o rodzinie swojego bohatera, Autorka podaje ich skrócone życiorysy oraz, aby uwiarygodnić swoje słowa, zamieszcza obszerne fragmenty cytowań innych autorów.

Geolokalizacja bohatera każdej biografii jest jedną z kluczowych składowych tego typu tekstu. To miejsca, ich specyfika oraz stosunek do nich mają olbrzymi wpływ na opisywaną jednostkę. Niejednokrotnie losy bohaterów zależą właśnie od miejsca, w którym przyszło im się urodzić, uczyć się, pracować, żyć. Autorka w ostatnich rozdziałach pisze o miejscach nierozzerwalnie przynależących do biografii M.K. Ogińskiego: Wilnie, Włoszech, Retowie.

Na uwagę zasługuje rozdział: *Michał Kleofas Ogiński: ochrona i pielęgnowanie jego muzycznego dziedzictwa*, poświęcony przedsięwzięciom, jakie są podejmowane, by muzyka tego wybitnego kompozytora była wciąż żywa i nie uległa zapomnieniu. Na samym już końcu znajdziemy wykaz wszystkich lokalizacji związanych z życiem i pracą niemal całej rodziny Michała Kleofasa Ogińskiego.

Zaproponowana przez Danute Ramonaite-Mukiene książka jest ciekawym ubogaceniem i dopełnieniem licznych biografii Michała Kleofasa Ogińskiego. Czytelnika przyciąga niewątpliwie fakt, iż książka prezentuje dość sporych rozmiarów cytaty z niepublikowanego dotąd rękopisu M.K. Ogińskiego *Moje wspomnienia z dzieciństwa do roku 1788*. Książka posiada duże walory poznawcze, wzmocnione licznymi zdjęciami związanymi z postacią Ogińskiego.